

Förderungsprofessur
des Schweizerischen
Nationalfonds
PP0011-118892

Prof. Dr. Markus Giger
Assistenzprofessor SNF
für slavische Sprachwissenschaft
Markus.Giger@unibas.ch

Slavisches Seminar
Nadelberg 4
CH-4051 Basel
Tel. +41 (0)61 267 34 11

Büro:
Stapelberg 7, Büro 111
Tel. +41 (0)61 267 29 11, Fax -12
www.slavistik.unibas.ch

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta - oddělení vědy
nám. Jana Palacha 2
CZ-116 38 Praha 1

Basilej, 27. května 2011

Stanovisko školitele k předložené disertaci Mgr. Vladislava Knolla „Vliv německého jazyka na kašubštinu a jeho konfrontace s vlivem polštiny“

Předložená disertační práce vznikala od roku 2005 v bývalém Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, kde autor byl po absolvování magisterského studia řecké a latinské filologie na FF UK zapsán jako interní doktorand. V rámci svého doktorského studia autor nepracoval pouze na své disertaci, ale nabízel v akademickém roce 2007/08 i semináře pro studenty ÚSVS FF UK. Kromě toho se zúčastnil šesti vědeckých konferencí a publikoval osm vědeckých článků, z toho jeden v časopise Slavia. Závěrečnou doktorskou státní zkoušku složil 6. 6. 2008.

Tématem předložené práce jsou jazykové kontakty kašubštiny: autor má za cíl určit rozsah německého vlivu (jak v oblasti morfosyntaxe, tak lexika) v písemně dochovaných kašubských textech 19. a 20. stol. a sledovat jejich osud během uvedené doby, v níž se postupně intenzifikuje vliv polštiny. Jde o to, jak autor píše v Úvodu, sledovat, do jaké míry přinesla radikální změna sociolingvistické situace – odstoupení území obývaného Kašuby Německem Polsku a posléze i odsun německy mluvícího obyvatelstva a integrace Kašubů v monolingvální polské společnosti – změnu norem psaného jazyka. Přitom autor správně zdůrazňuje, že je třeba mít na zřeteli, že vliv německý vychází ze dvou značně odlišných podob německého jazyka (nebo – v autorově terminologii – spíše ze dvou značně různých variet kontinentálně-germánského nářečního kontinua), totiž místní dolnoněmčiny a němčiny spisovné, jejíž relativní váha se během popsaného období – zhruba 1850 – 2000 – postupně mění v prospěch poslední. Autor používá jak zápisy mluveného jazyka, tak literární a publicistické zdroje. Nejde mu jen o spontánní interferenci obou dominujících jazyků na kašubštinu, ale i o aspekt jazykového plánování a působení existujících vzorů samotné psané kašubštiny na pozdější texty.

Výchozím bodem analýzy jsou zápisy mluveného jazyka, pro něž autor předpokládá maximální ovlivnění němčinou a minimální působení polštiny. Je třeba zdůraznit, že se nejedná o časově nejstarší texty, které jsou v práci zohledněny; nicméně určení tohoto

výchozího bodu s ohledem na textově-specifické vlastnosti takovýchto textů oproti literárním a publicistickým textům je zcela jistě metodologicky správné. Stav těchto textů je následně konfrontován se stavem u starších autorů F. Ceynowy a H. Derdowského, se stavem u meziválečných skupin a časopisů, pak s obdobím poválečném a nakonec s literární kašubštinou začátku 21. století.

Kapitola 1.2. je věnována sociolingvistickému vývoji kašubštiny, kapitola 1.3. popisuje její hlavní rysy a nářeční dělení. Podotýkám, že takové informace nejsou v případě jazyka jako je kašubština, která není popsána ani ve všech příručkách slavistických, nadbytečné. Navíc autor předkládá vlastní klasifikaci kašubských nářečí. V části 1.4. se podrobně popisuje historická jazyková geografie území obývaného Kašuby: autor zde představuje i německá nářečí historicky tam zastoupená, německé izoglosy probíhající tudy, ale také hranici k nářečím polským, z nichž některá, podle autora, by mohla být nářečím původně kašubskými, která byla později polonizována (autor mluví o tom, že vykazují „kašubský substrát“). Tyto informace jsou velmi důležité na pozadí kontaktních jevů v různé jazykové podobě. V 1.5. autor prezentuje svá metodologická východiska, zejména problematizuje srovnání textů vzniklých vlastně dialektologickým zápisem spontánních projevů s texty literárními, ale také literárních textů různých žánrů mezi sebou. Autor si je vědom možných úskalí, takže lze počítat s tím, že své výsledky vhodným způsobem interpretuje. Zároveň autor v této části vymezuje jevy, které budou sledovány (jak morfosyntaktické, tak lexikální) a opírá se pro jejich další zpracování o obecnělingvistickou kontaktologickou literaturu. Část 1.6. nakonec shrnuje krátce dosavadní stav bádání v oblasti jazykových kontaktů kašubštiny.

Celá druhá kapitola obsahuje podrobný popis německých kontaktních jevů, které se v zápisech mluvených textů ze začátku 20. stol. nacházejí a jejichž další (ne)výskyt v pozdějších textech bude pak popsán. Kapitola začíná charakteristikou všech pramenů (2.1.) a pokračuje morfosyntaktickými jevy, kde lze pozorovat vliv němčiny na kašubštinu (2.2.): členy, povinný/prázdný podmět, tázací zájmena ve funkci neurčitých, slovosled, slovesné podstatné jméno za německý infinitiv *s zu*, zvláštní funkce přechodníku, kalky a přejetí německých odlučitelných předpon, zvláštnosti ve fungování kategorie slovesného vidu a způsobu děje, modální slovesa a vyjádření futura, kondicionál jako analogon německého konjunktivu pro označení nepřímé řeči, tvoření a používání pasiva, tvoření a používání perfekta, časová souslednost, zvláštnosti v záporu, v předložkových konstrukcích a ve spojení vedlejších vět. Všechny tyto jevy jsou bohatě ilustrovány, srovnávány s obdobnými jevy v jiných slovanských i neslovanských jazycích i zakotveny v základní obecně-lingvistické literatuře. Část 2.3. je věnována lexikálním výpůjčkám z němčiny a technikám jejich integrace v kašubské slovní zásobě.

Tento bohatý a podrobný materiál – druhá kapitole má přes sto stran – je pak v dalších kapitolách srovnáván se stavem v psaných kašubských textech, a to v 19. stol. (3.), v první polovině 20. stol. (4.), po druhé světové válce (5.) a po roce 1989 (6.). Autor zde podrobně popisuje psanou kašubštinu jednotlivých literárních proudů, dokonce jednotlivých spisovatelů a publicistů, včetně jejich (různého) nářečního základu, a sleduje důsledně přítomnost jednotlivých kontaktních jevů popsaných v kapitole 2 na základě materiálů z dialektologických zápisů. Kromě toho popisuje postupující, ale ve svém rozsahu různý vliv polštiny na jednotlivé podoby psané kašubštiny, ať přímou imitací polských morfolozických a syntaktických vzorů (préteritum přizpůsobené polštině, nesklonná cizí slova, modální predikativy *beze spony*, vyjadřování agentu v pasivu předložkou *przez* atd.), ústupem germanismů (např. perfekta) nebo přímo přejetím (zejména ve slovní zásobě). Lze vidět, že

základní (starší, dolnoněmecká) vrstva germanismů jak z oblasti substantiv, tak i částic spolu s některými slovesy je stabilní a intencně používána dál jako emblematický znak kašubskosti, zatímco novější přejetí ze spisovné němčiny a také morfosyntaktické kontaktové jevy jsou spíše odsunuty (4.2.). K tomu přichází pěstování některých hláskoslovných severokašubských archaismů. Zůstávají však značné rozdíly mezi jednotlivými proudy a autory.

Předložená práce je jedinečná a přínosná v několika aspektech: 1. Podává široký přehled německého vlivu na starší kašubštinu, jak je v dialektologických zápisech ranného 20. stol. doložena. 2. Sleduje osud jednotlivých kontaktové jevů v celém předcházejícím i dalším kašubském písemnictví do začátku 21. stol. 3. Srovnává dřívější i pozdější literární a publicistické texty s dialektologickými zápisy co do výskytu kontaktové jevů ze spisovné polštiny. 4. Spojuje tyto jevy s podrobným popisem nářečního základu jednotlivých autorů a skupin. 5. Vytváří takto v konečném důsledku i poměrně podrobné dějiny písemné kašubštiny.

Předloženou disertační práci Mgr. Vladislava Knolla „Vliv německého jazyka na kašubštinu a jeho konfrontace s vlivem polštiny“ doporučuji k obhajobě bez výhrad.

(Markus Giger)